

Jihlava ve středověku Iglau im Mittelalter

Královské horní město Jihlava bylo založeno před polovinou 13. století na pomezí Čech a Moravy. Založení předcházela objev vydatných žil stříbrných rud v okolí osady Stará Jihlava kolem roku 1240. Do místa nálezu se seběhli horníci z různých částí střední Evropy, nejvíce z alpských zemí. Král Václav I. a jeho syn Přemysl, markrabě moravský, obdarili horníky a obyvatele nového města rozsáhlým souborem horních a městských práv. Podle tradičního podání se tak stalo v roce 1249.

Město s velkým centrálním náměstím vrostlo v krátkém čase. Téměř současně vyrůstaly při městských hradbách tři velké kostely: minoritský Nanebevzetí P. Marie, dominikánský sv. Kříže a farní kostel sv. Jakuba. Ke kostelu sv. Jakuba byla roku 1257 přenesena farní práva od kostelíka sv. Jana Křtitele v původní osadě. V okolí města vzniklo několik vesnic, spadajících pod jurisdikci Jihlavy, jež mu vytvářely zemědělské zázemí.

Nejlépe stříbrná naleziště se však poměrně brzy vyčerpala a Jihlava se začala od počátku 14. století postupně přeměňovat z hornického města v město kupců a řemeslníků. K úspěšnému přerodu Jihlavičtí využívali četných privilegií vydaných králem a markrabaty z rodu Lucomburků. V listině vydané roku 1356 markrabě Jan Jindřich ustanovil, že žádnému cizinci, který by se chtěl stát jihlavským měšťanem, v tom nesmí nikdo bránit.

V jedné oblasti, dotýkající se dolevá, si však Jihlava své přední postavení přece jen uchýlila: nadále se uplatňovala jako odvolací stolice horního práva, učitelští právní naučení mnohdy i velmi vzdáleným místům. Počátkem 15. století sepsal pro tyto účely městský písař Jan z Gelnhausenu veškeré listiny i naučení do nádherně iluminovaného rukopisu, nazvaného podle něho *Codex Gelnhauseus*.

Před husitskou revolucí žilo v Jihlavě kolem 3 700 obyvatel ve 380 domech, s předměstím je počet obyvatel odhadován zhruba na 4 600. Podíl český mluvícího obyvatelstva nebyl větší než 10 %, to je hlavní důvod, proč v době husitské revoluce zůstali Jihlavičtí věrni katolické straně. Město přečkalo několikrát obléhání husitským vojskem, během nichž byla poničena předměstí. V průběhu husitské revoluce Jihlava ztratila kolem 40 % obyvatelstva. Nejvýznamnějším okamžikem se stalo přijetí závěrečných dohod mezi husity a katolíky, tzv. kompaktát, dne 5. července 1436. Českou historiografii je toto datum považováno za nejvýznamnější v historii města. Ovšem ani tato významná smlouva nezabezpečila Jihlavě klidné časy, ty nastaly s definitivní platností až po smrti krále Jiřího z Poděbrad roku 1471. Ve městě se pak mohla rozvíjet řemesla nerušeně až do výbuchu sociálního a mocenského napětí mezi městskou radou a obcí v posledních letech vlády krále Ludvíka Jagellonského.

PhDr. Vlastimil Svěrák

Die königliche Bergstadt Iglau wurde vor der Mitte des 13. Jahrhunderts an der Grenze zwischen Böhmen und Mähren gegründet. Der Gründung vorausgegangen waren die Silbererzfunde in der Nähe der Ansiedlung Alt-Iglau um 1240. Zum Fundort strömten Bergleute vorwiegend aus dem ostmitteldeutschen Sprachgebiet. König Wenzel I. und sein Sohn Přemysl, der mährische Markgraf, verbrieften den Bergbauern sowie den neuen Einwohnern der Stadt zahlreiche Berg- und Stadtrechte. Nach traditioneller Überlieferung geschah dies im Jahre 1249.

Die Stadt mit einem großen Marktplatz in der Mitte erwuchs in kurzer Zeit. Nahezu gleichzeitig wurden an den Stadtmauern drei große Kirchen erbaut: die Minoritenkirche der Mariä Himmelfahrt, die Dominikanerkirche des hl. Kreuzes und die Pfarrkirche des hl. Jakob. Auf die Jakobskirche wurden im Jahre 1257 die Pfarrrechte vom Johanneskirchlein übertragen, das sich in Alt-Iglau befand. Um Iglau herum entstanden mehrere Dörfer, die unter die Rechtsprechung von Iglau fielen.

Die besten Silbererzlager wurden jedoch verhältnismäßig bald ausgebeutet, und die Bergstadt Iglau verwandelte sich zu Beginn des 14. Jahrhunderts in eine Stadt der Kaufleute und Handwerker. Zur erfolgreichen Umwandlung nutzten die Iglauer zahlreiche Privilegien, die ihnen von den Königen und Markgrafen aus dem Hause Luxemburg erteilt wurden. In einer im Jahre 1356 erlassenen Urkunde hat Markgraf Johann Heinrich festgelegt, dass kein Ausländer, der Iglauer Bürger werden will, daran gehindert werden darf.

In einem Bergbaubereich konnte Iglau seine führende Stelle doch behalten: Auch weiterhin wurde das Bergbaugesicht als Berufungsgericht angesehen, das seine Weisungen an manchmal auch sehr entlegene Orte ergothen ließ. Zu Beginn des 15. Jahrhunderts stellte der Stadtschreiber Johannes Gelnhauseus sämtliche Urkunden und Weisungen in einer wunderschön illuminierten Handschrift zusammen, die nach ihm „*Codex Gelnhauseus*“ genannt wurde.

Vor der Hussitenrevolution lebten in Iglau rund 3700 Einwohner in 380 Häusern, zusammen mit den Vorstädten wurde die Einwohnerzahl auf etwa 4600 geschätzt. Der Anteil der tschechischsprachigen Bevölkerung überstieg keine 10 %, und das war der Hauptgrund dafür, warum die Iglauer während der Hussitenkriege der katholischen Partei treu blieben. Die Stadt überstand mehrere Belagerungen durch das Hussitenheer, während deren die Vororte zerstört wurden. Im Zuge der Hussitenrevolte verlor die Stadt rund 40 % der Bevölkerung. Die Verkündung der Schlussvereinbarungen, der sogenannten Kompaktaten, zwischen den Hussiten und den Katholiken am 5. Juli 1436 wird in der tschechischen Historiografie als wichtigstes Ereignis in der Stadtgeschichte angesehen. Dieser bedeutende Vertrag hat der Stadt allerdings keine ruhigen Zeiten beschert, sie traten erst nach dem Tod des Königs Georg von Podiebrad im Jahre 1471 ein. In der Stadt konnten sich dann Gewerbezweige bis zum Ausbruch der Sozial- und Machtspannungen zwischen dem Stadtrat und der Gemeinde in den letzten Jahren der Herrschaft des Königs Ludwig Jagiello ungestört entwickeln.

PhDr. Vlastimil Svěrák

Kostelík sv. Jana Křtitele

Kirche des hl. Johannes des Täufers

Minoritský kostel Nanebevzetí P. Marie

Minoritenkirche der Mariä Himmelfahrt

Dominikánský kostel sv. Kříže

Dominikanerkirche des hl. Kreuzes

Freska Přepadení Jihlavy v roce 1402 v minoritském kostele Nanebevzetí P. Marie.

Freska „Überfall auf die Stadt Iglau im Jahre 1402“ in der Minoritenkirche der Mariä Himmelfahrt

Václav I., český král a markrabě moravský, iluminace v Gelnhauseusově kodexu, 1400-1408

Wenzel I., böhmischer König und mährischer Markgraf, Illumination im Codex Gelnhauseus, 1400-1408

Jan Jindřich, markrabě moravský, iluminace v Gelnhauseusově kodexu, 1400-1408

Johann Heinrich, mährischer Markgraf, Illumination im Codex Gelnhauseus, 1400-1408

Měšťanubý dům na náměstí č. 39

Bürgerhaus Nr. 39 am Hauptplatz

Přemysl, markrabě moravský, iluminace v Gelnhauseusově kodexu, 1400-1408

Přemysl, mährischer Markgraf, Illumination im Codex Gelnhauseus, 1400-1408

Znak města, iluminace v Gelnhauseusově kodexu, 1400-1408

Stadtswappen, Illumination im Codex Gelnhauseus, 1400-1408

Listina Jana Jindřicha, markrabě moravského, 1356

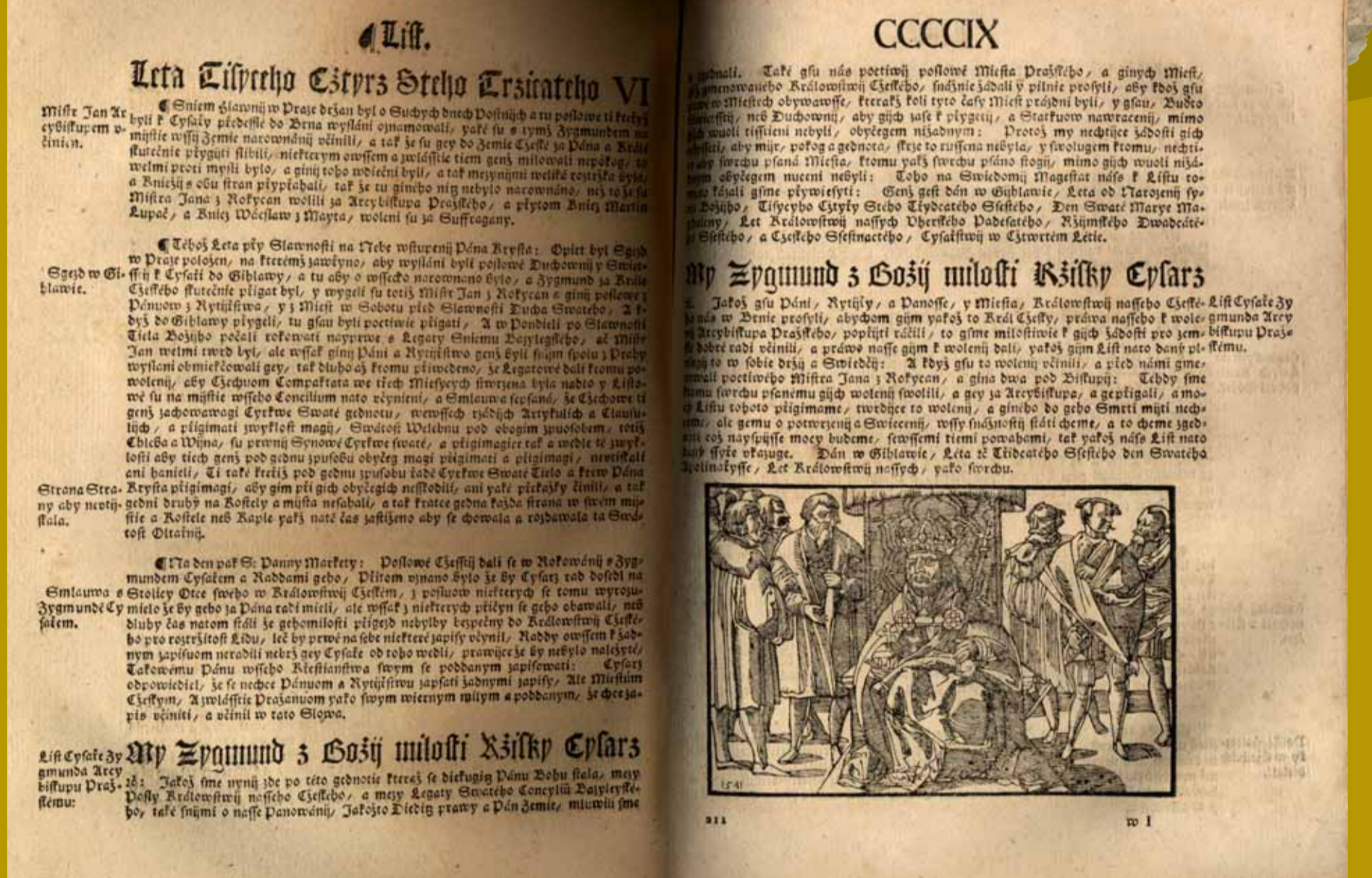
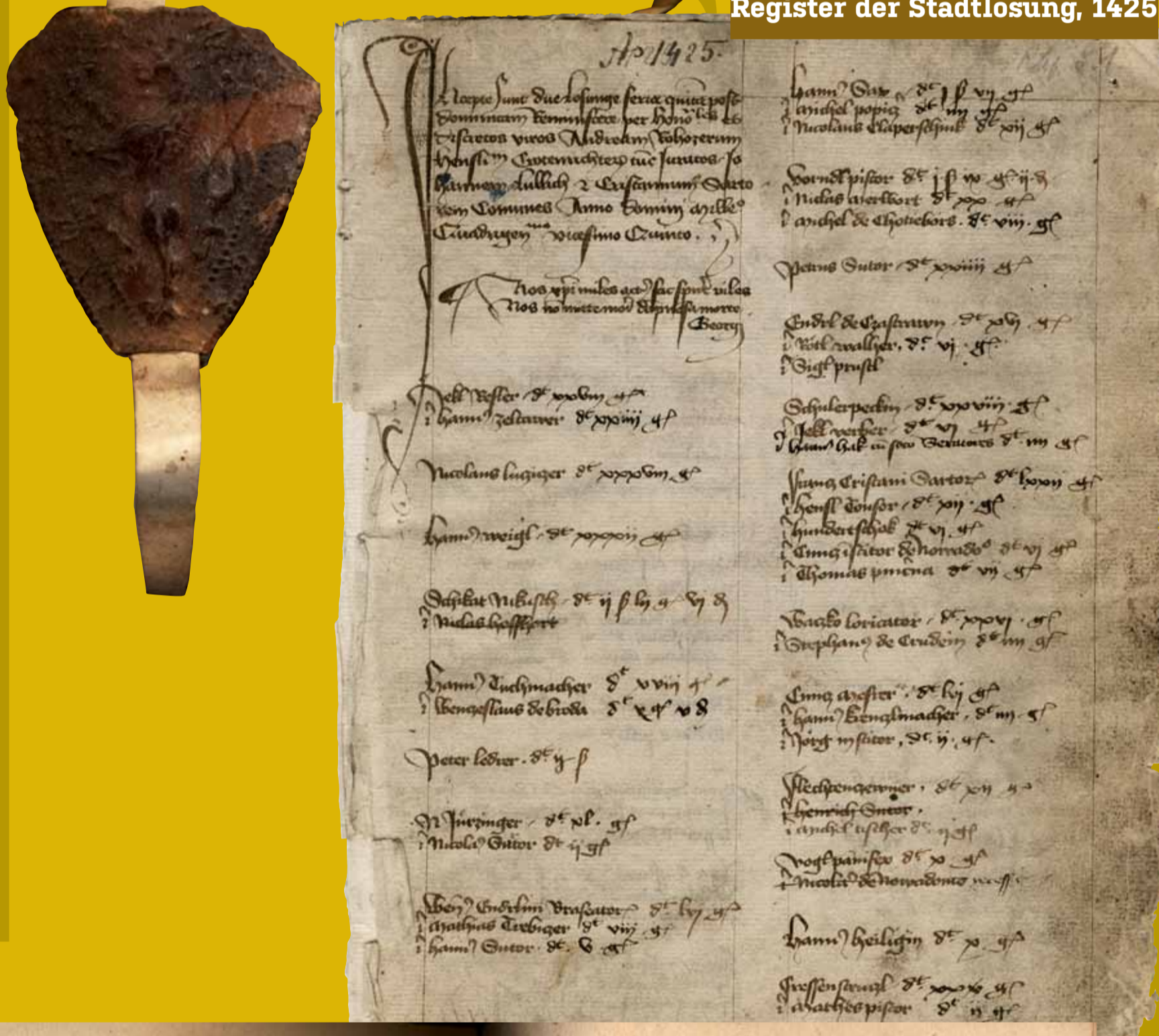
Urkunde des mährischen Markgrafen Johann Heinrich, 1356

Pečeť města Jihlavy, 1327

Siegel der Stadt Iglau, 1327

Rejstřík městské sbírky, 1425

Register der Stadtlösung, 1425

Zápis o kompaktátích v Hájecké kronice, 1541 (vydáno 1819)

Eintrag über die Kompaktaten in Hájecks Chronik, 1541 (1819 herausgegeben)